

MARIAN CZOCHAŃSKI

Katedra Geodezji, Kartografii Środowiska
i Geometrii Wykreślnej Politechniki Łódzkiej

INSTRUKCJA TECHNICZNA Z 1823 ROKU O POMIARACH W KRÓLESTWIE POLSKIM

Opiniodawca: **prof. dr hab. inż. Zdzisław Adamczewski**

W opracowaniu zwrócono uwagę na geodezyjną instrukcję pomiarową z 1823 roku zamieszczoną w przepisach administracyjnych Królestwa Polskiego, w aspekcie jej znaczenia dla budowy załączków systemu informacji o terenie.

1. Wprowadzenie

Instrukcje techniczne mogą być postrzegane jako istotny element ustalający standard poziomu technicznego dokumentacji powstałej w wyniku prac geodezyjnych i kartograficznych, przy respektowaniu kilku podstawowych zasad [2]:

- zasady powszechności – instrukcje powinny być przestrzegane przez wszystkie jednostki wykonawstwa geodezyjnego,
- zasady przydatności – dokładność (pomiarów i map) powinny być dostosowane do wartości gospodarczej terenu,
- zasady jednolitości – nowy pomiar ma podnosić wartość istniejących operatów, ujednolicać je, unowocześniać i przekształcać w jeden stale aktualizowany operat,
- zasady obligatoryjności – przepisy powinny zawierać normy techniczne obejmujące całość prac i uwzględniać najnowsze metody, nie opisując samego przebiegu wykonania pracy.

Przyjęcie takiego założenia oraz zasad jest czytelne w poczynaniach władz Królestwa Polskiego, wprowadzających w 1823 roku pierwszą instrukcję techniczną dla mierniczych trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast, oraz rozporządzenia wykonawcze w tym zakresie [3].

2. O uporządkowaniu miast i realności do nich należących

W warunkach rozwoju gospodarczego kraju następuje wzrost zapotrzebowania na szczegółowe informacje o terenie. Dotyczy to zwłaszcza dynamicznie rozwijających się miast [1]. Optymalnym nośnikiem takich informacji jest mapa wielkoskalowa z rejestrem pomiarowym. Fakt ten znajduje swoje odzwierciedlenie w przepisach administracyjnych Królestwa Polskiego.

2.1. Uwarunkowania ogólne

Przepisy wykonawcze odnoszące się do gospodarstwa miejskiego miast prowincjonalnych zawarte w Zbiorze przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego zajmują tomów trzy i zawarte są w dziewięciu działach, z których każdy składa się z odpowiednich tytułów. Przepisy te, analizowane z punktu widzenia prowadzonych i koniecznych do wykonania w tym czasie prac geodezyjno-kartograficznych, zwracają szczególną uwagę zwłaszcza na treści zawarte w tomie II dziale IV – zawierającym dwa obszernie tytuły traktujące *O gospodarzem uporządkowaniu miast i realności do nich należących* [3]. W każdym z tych tytułów znajdują się przesądzenia dotyczące pomiarów geodezyjnych i znaczenia map wielkoskalowych.

We wstępie do treści zawartych w tytule *O sporządzaniu planów regulacyjnych miast i o polityce budowniczej* znajduje się stwierdzenie, że *Każde miasto powinno mieć plan regulacyjny ulic i placów, w jego obrębie znajdujących się. Według tego planu wznoszone być powinny, w liniach regulacyjnych, wszelkie domy i budowle w mieście.* Podkreśla się tam również, że *nakreślenie pierworysu regulacyjnego dla miasta następuje na mappie siedzib.*

O znacznie szerszej przydatności map i obowiązku ich sporządzania traktuje wstęp do tytułu *O pomiarze miast i terytoriów miejskich, oraz sporządzaniu mapp z rejestrami pomiarowemi realności miejskich.* We wstępie tym można przeczytać: *Miasta, posiadające dostateczne w kassach swoich fundusze, mają siedziby i grunta swoje przez geometrów patentowanych przysięgłych pomierzone, oraz sporządzone mappy z rejestrami pomiarowemi, które są użyteczne w razie sporów o granice i rozległość posiadłości, bądź do całych gmin miejskich, bądź też do poszczególnych mieszczan należących, - a przytem służą za podstawę do gospodarczego zarządu realnościami miejskimi. W miastach rządowych, których kassy ekonomiczne nie są zasobne, mieszczanie posiadacze domów lub gruntów, a w miastach prywatnych ich właściciele, skłaniani bywają, w razie potrzeby, do złożenia funduszu na koszt pomiarów.*

W rozwinięciu tego tytułu publikowane są instrukcje, z których na szczególną uwagę zasługuje instrukcja z 1823 roku, oraz przepisy jej towarzyszące.

2.2. Instrukcja dla mierniczych trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskim

Publikowana w Zbiorze przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego [3] pod N^o1 *Instrukcja dla mierniczych trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskim* została wydana dnia 28 marca 1823 roku przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji. Sygnowana jest numerem 2, 682 i podpisana została przez Ministra Prezydującego Mostowskiego. Składa się z dwóch części [3] traktujących o:

- *rozmiarze samych miast czyli siedzib miejskich,*
- *rozmiarze realności gruntów i lasów miejskich.*

INSTRUKCYA

dla mierniczych, trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskiem, przez Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji wydana.

(d. 28 Marca 1823 roku).

Zważywszy, że zamierzone uporządkowanie i restauracya miast co do budowli i wszelkich innych zakładów, jedynie na fundamencie dobrze ułożonych planów może być przywiedziona do skutku; chcąc oraz, aby czynność ta, nietylko co do samego siedliska miasta, lecz też co do realności i gruntów należycie ułatwioną była, i zdejmowanie planów, wedle jednostajnych prawideł następowało, udzielają się następujące przepisy, do których patentowani geometrowie, trudniący się pomiarem miast, jak najściślej stosować się powinni.

ODDZIAŁ I.

O rozmiarze samych miast czyli siedzib miejskich.

1. Każdy plan, do uporządkowania miasta służyć mający, zawierać powinien co do ogółu, jasne wyobrażenie przestrzeni miasta, z samych siedlisk, zabudowań i ulic składającej się, ze ściśłem odznaczeniem tegoż ogółu, od gruntu ornego.

2. W szczegółach zaś, obejmować ma tenże plan, każdy plac bądź zabudowany, bądź pusty, w jego granicach długości i szerokości, tudzież położenie budowli na nim znajdujących się, w wielkości wedle przecięcia poziomego.

—Nakoniec wszelkie inne szczegóły, jako to: parowy, pagórki, wody do całości takowego planu należące, dokładnie i przez właściwe znaki oznaczone być powinny.

3. Sposób postępowania w samym rozmiarze, jako to: wybór instrumentu, zostawia się wprawdzie geometrze, jednakże dokładność obranych przez niego instrumentów, przez budowniczego respective w każdej Kommissyi Wojewódzkiej rozpoznaną być powinna.

4. Pomiar, bądź siedlisk miejskich, bądź gruntu, odbędzie się miarą polską, z pomocą łańcucha, 5 prętów zwyczajnej długości; każdy pręt na 7 1/2 łokcia, czyli na 10 tak zwanych pręcików, albo stóp geometrycznych decymalnych podzielony.

5. Przeniesienie pomiaru na papier ułatwi się wedle podziałki na mosiędzu rżniętej, biorąc 15 prętów na cal decymalny, czyli na dziesiątą część decymalnej stopy lub wyżej pomienionego pręcika. Jeżeli do pomiaru busola była użyta, nateczas linie północne czerwonym kolorem co 25 prętów od siebie równoległe, wyciągnięte być winny.

6. Dla rozróżnienia gatunku budowli, oznaczone być mają też budowle różnemi kolorami.

oprócz tego:

a) ogrody jasnozielonym, puste zaś miejsca i grunta żółto zielonym;

b) wszelkie wody niebieskim kolorem, z oznaczeniem biegu wody strzałką.

7. Wyjaśnienie użytych kolorów lub innych znaków do narysowania mappy, umieszczone być powinno na planie, na stosownem miejscu, jako też ku górze planu opis, tytuł i igła magnesowa.

8. Dla wyjaśnienia wszelkich przedmiotów, na planie znajdujących się, ma być ułożony registr pomiaru wedle załączonego wzoru, w którym każda posiadłość, podług bieżącego numeru mappy, w szerokości, długości i powierzchni kwadratowej zapisana być powinna.

9. Dla ułożenia rejestru, każdy plac dwojakim kolorem oznaczonym być ma, to jest bieżący numer mappy czerwonym, a numer katastru miejskiego czarnym kolorem, do których napisów nie atramentu, lecz tuszu użyć należy.

10. Miasta w położeniu górzystem, wymagają jeszcze oznaczenia spadku ulic od rogu do rogu, gdyż od tego wyniesienie fundamentów nad brukiem lub nasypką ziemi i spadek rynsztoka zależy. Geometra przeto podobną niwelację w podłużnych profilach na planie oznaczyć powinien.

11. Podziałka do oznaczenia profilów niwelacyjnych, co do wysokości w stosunku 15 stóp na cal decymalny użytą być powinna.

12. Plany wygotowane być mają w trzech egzemplarzach jednobrzmiennych: do akt miejskich, Kommissyi Wojewódzkiej i Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji.

13. Za dokładne sporządzenie planów miast, stosownie do powyższych zastrzeżeń, odbierze geometra następujące wynagrodzenie:

a) za rozmiar małych miast, za mórg kwadratowy warszawski złp. 2 gr. 8;

b) za rozmiar miast większych, jakimi są obwodowe, za mórg kwadratowy warszawski złp. 3;

- c) za rozmiar miast wojewódzkich lub innych ściśło zabudowanych, za móg kwadratowy złp. 3 gr. 15;
- d) gdzie niwelacya, dla oznaczenia spadku odbyta zostanie, za pręt ciągły po groszy miedzianych dwa;
- a) oznaczone powyżej nagrody, geometra obowiązany jest sporządzić jeden egzemplarz mappy wraz z rejestrem; kopija zaś mappy, albo każdy inny egzemplarz, osobno mu wynagradzany będzie,
- a to za każdą stopę kwadratową decymalną zarysowanego papieru po złp. 36; za napis każdej mappy, wyjaśnienie kolorów i podziałkę złp. 9; za papier, oraz płótno z innemi wszelkiemi materyałami, za stopę kwadratową po złp. 2;
- za redukowanie samego planu miasta, gdyby takowe zdarzyło się, po złp. 45, i osobno za materyały i napisy jak wyżej.

ODDZIAŁ II

O rozmiarze realności gruntów i lasów miejskich.

Rozmiar, bądź gruntów rolnych, bądź borów do miasta należących, wykonywać mają geometrzy w sposobie następującym:

14. Przestrzeń wymierzyć się mająca, podzieloną być powinna przez główne linie, ile można z jednego stałego punktu wytknięte, dla zastosowania wymierzonych figur do stałych punktów w tychże liniach, od 50 do 50 prętów oznaczać się winnych.

Podobne główne linie przez grunt w różnych kierunkach przeciągające się, powinny być na mappie z przypisaną miarą przeniesione i czerwonym kolorem wyciągnięte.

15. Każda przestrzeń gruntu właścicieli, co do rozległości i odgraniczania tychże, tudzież błota, bagna w lasach, mają być podług właściwej figury wymierzone i na mappę przeniesione.

16. Wymierzenie granic czynić się będzie z wiedzą ościennych właścicieli, dla zamieszczenia w wywodzie słownym, iż linia graniczna jest pewna i niezaprzeczona; w razie zaś sporu granice, dla oznaczenia spornego miejsca, podług wskazania twierdzeń obustronnych.

17. Wszystkie, tak na samej linii granicznej, jakoteż w bliskości jej znajdujące się stałe punkta, jako to: stałe kamienie, drzewa i t. p. dokładnie zdjęte i na mappie oznaczone być mają.

Pobliskie przedmioty granicy, jako to: wieże, wiatraki i t. p. na ościennych polach położone, zdjąć potrzeba za pomocą linii przecinających się z dwóch lub trzech punktów duktu granicznego, z wyrażeniem i zapisaniem stopnia igły magnesowej, wskazującego kierunek tychże linii granicznych; równie należy styczność obcych granic, z wyrażeniem gatunku ziemi, na mappie oznaczyć.

18. Wszystkie sporne punkta, podług oznaczenia obustronnych właścicieli i rodzaju gruntów dokładnie na planie wyrażone, w rejestrze pomiaru wyszczególnione być winny.

19. Po wymierzeniu, zdjęciu gruntów, granic jak wyżej wyrażono, takowe narysowane być mają na mappie podług skali 50 prętów na cal decymalny, lub dziesiątej części pręcika naturalnego, pręta miary krajowej i rozróżniane stosownie kolorowaniem, jako to:

wszelkie drogi,, szczególnie zaś bite lub gościńce, po rzetelnem oznaczeniu kierunku i właściwej szerokości, żółtawo-brunatnym kolorem;

budowle za miastem do realności należące, tudzież rzeki, jeziora, strumyki i stawy, oraz ogrody, kolorami, jak wyżej dla samych miast przepisano;

łąki żółtawo-zielonym, pola zaś żółtawo-brunatnym kolorem;

bór sosnowy szarym, dębowy i innego gatunku żółtawo-zielonym kolorem, z oznaczeniem i narysowaniem gatunku drzew, przy właściwem rozróżnieniu przedmiotów tamże będących.

20. Północne linie o 50 prętów od siebie odległe, karminem oznaczyć należy, na jednej z tych linii narysować potrzeba strzałkę, jako skazówkę północną w kierunku właściwym, tak zawsze, aby północ ku wierzchołkowi mappy leżała.

Ustęp igły magnesowej od linii południowej, z cienia słonecznego wynaleziony, także powinien być oznaczony.

21. Wyrachowanie powierzchni, które z największą dokładnością dopełnione ma być, odbędzie się za pomocą skali jak wyżej wspomnianej po 50 prętów na cal decymalny miary krajowej mającej, i podług takowej szczegół gruntu we włókach, morgach i prętach wyrażony, umieszczony być ma w rejestrze pomiarowym, podług załączonego wzoru urządzonym.

22. Za dokładne sporządzenie planu realności miast odbierze geometra:

a) za wymiar szczegółowy gruntów miejskich i wygotowanie mappy, na dobrym, mocnym, królewskim papierze, płótnem cienkiem podklejonym, narysowanej, z rejestrem w jednym egzemplarzu, za włókę miary krajowej, 30 morgów mającą, złp. 14; .

b) za wymiar lasów, z dorobieniem mappy płótnem podklejonej na dobrym, mocnym, królewskim papierze narysowanej, bądź razem z realnością w jednej, bądź w osobnej mappie umieszczonej, za włókę miary krajowej złp. 10, zaś za wymiar szczegółowy lasów, z rozróżnieniem gatunków drzew i oznaczeniem onych na mappie, po złp. 14 za włókę miary krajowej;

c) za podział pola na fundamencie wygotowanej mappy i szczegółowego wymiaru, za każdą włókę (oprócz nagrody za wymiar) otrzyma zapłaty złp. 4, za którą nagrodę geometra jest obowiązany wytknąć podział z mappy na polu i zrobić rejestr uczynionego podziału;

d) za zrobienie, na żądanie, drugiego egzemplarza, lub więcej mappy, odbierze geometra za stopę kwadratową, narysowanej przestrzeni, czyli $833 \frac{1}{3}$ morgów po złp. 18, zakopię rejestru każdego egzemplarza, wyznaczoną mu będzie płaca po złp. 2 za arkusz;

e) za zredukowanie mappy (gdyby takowe nastąpiło) na inną skalę, odbierze geometra po złp. 24 za jedną stopę kwadratową narysowanej przestrzeni;

f) za płótno, papier, podklejenie, opłacać się będzie osobno za stopę kwadratową po złp. 2 i za napisy, wyjaśnienie kolorów, podziałkę i t. p., ogólnie za każdą mapę po złp. 9;

g) za drobne szczegółowe pomiary, do czego uregulowanie granic należy, które na włóki rachować nie można, równie otrzyma nagrody po złp. 12 co dzień, rachując do tego i dnie podróży.

h) kosztą zaś podróży, jeżeli gmina interesowana furmanki nie dostawi, za parę koni na milę zalikwidować będzie miał prawo.

23. Należytość przypadająca za wymiar i zrobienie pojedynczej mapy, mierniczemu nie wprzód wyplaconą będzie, aż po odbytej rewizyi, i uznaniu roboty za dokładną; wszelako pobierać mierniczy będzie, sposobem awansu, miesięcznie kwotę pewną, w miarę postępu roboty i uznania Kommissyi Wojewódzkiej, która na końcu od zarobionej należytości potrąconą będzie.

24. Ludzie do ciągnięcia łańcucha dostawionymi być winni mierniczemu z miasta, za nagrodą, z funduszu z kassy miejskiej wypłacić się mającą, w liczbie pięciu, to jest do łańcucha dwóch, do noszenia instrumentów jednego i do wichów dwóch.

Z pomocników zaś, którzy oprócz tego przy wymiarze lasów do wycinania drzew są potrzebni, ci w każdym razie przez miejscową magistraturę wyznaczeni będą.

25. Rewizyę rozmiaru mapy odbędzie, albo inżynier wojewódzki, albo geometra przysięgły, znany z dobrej roboty i akuratności swojej, każdego razu przez Kommissyę Wojewódzką, przeznaczony na grunt, tym sposobem: aby rewizor po przekonaniu się o rzetelnem zdjęciu granic, podług przepisów, i szczegółowych części przestrzeni, linije w różnych kierunkach przestrzeń przecinające właściwym instrumentem, przy rozmiarze użytym i łańcuchem, dla dochodzenia rzetelności przemierzył, i na mapę, z przypisaniem miary czerwonym kolorem przeniósł, po dochodzeniu przez takową rewizyę zgodności mapy z wymiarem, i po skonfrontowaniu rejestru pomiarowego, co do wyrachowania, wygotuje rewizor wywód słowny, postępowanie swoje usprawiedliwiający, i poświadczy na fundamencie tegoż mapę i registr własnoręcznym swoim podpisem.

W Warszawie, d. 28. Marca 1823 r.
Minister Prezydujący, (podpisano) Mostowski.
Nr. 2,682.

Rys. 1. Instrukcja pomiarowa wg [2]
Fig. 1. Measuring instruction by [2]

W załączeniu do tej instrukcji opublikowane zostały w dwóch językach (rosyjskim i polskim) formularze obowiązujących rejestrów pomiarowych, zatytułowane:

- *Regestr pomiaru miasta N, w województwie N.*
- *Regestr pomiaru gruntów do miasta N należących, w wojewódz. N.*

Ich strony tytułowe oraz zakres treści przedstawiany w układzie tabelarycznym przedstawiono za [3] na rysunkach 2 i 3.

Annex do N. 1, Lit. A												<i>Numer bieżący.</i>		<i>Numer katastru</i>		<i>Nazwisko właściciela</i>				<i>Nazwisko placu</i>	
REGISTR <i>pomiaru miasta N, w województwie N.</i>																					
<i>Wyrachowany i spisany wedle dołączonego planu przez geometrę NN.</i>																					
<i>Place rządowe</i>						<i>Place miejskie</i>						<i>Place duchowne</i>									
<i>Długość</i>		<i>Szerokość</i>		<i>Powierzchnia</i>		<i>Długość</i>		<i>Szerokość</i>		<i>Powierzchnia</i>		<i>Długość</i>		<i>Szerokość</i>		<i>Powierzchnia</i>					
<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>				
<i>Place obywatelskie</i>						<i>Place wojskowe</i>						<i>Place żydowskie</i>						<i>Przypisy</i>			
<i>Długość</i>		<i>Szerokość</i>		<i>Powierzchnia</i>		<i>Długość</i>		<i>Szerokość</i>		<i>Powierzchnia</i>		<i>Długość</i>		<i>Szerokość</i>		<i>Powierzchnia</i>					
<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>	<i>Prętów</i>	<i>Stóp</i>				

Rys. 2. Rejestr pomiarowy miast wg [2]
Fig. 2. Measuring register of cities by [2]

<i>Annex do N. 1, Lit. B</i>											
REGESTR <i>pomiaru gruntów do miasta N. należących, w wojewódz. N.</i>											
<i>Wyrachowany i spisany wedle dołączonego planu przez geometrę NN.</i>											
<i>Numer</i>		<i>Litera</i>		<i>Podziały rozmaitych gruntów</i>				<i>Zawiera w sobie powierzchni</i>			
<i>Sady czyli ogrody fruktowe</i>		<i>Ogrody warzywne</i>		<i>Oddzielne czyli sepa- ratne łąki</i>		<i>Łąki Polne</i>		<i>W samych pastwi- skach</i>		<i>Zarośla</i>	
<i>Jeziora, stawy, strumie- nie i rzeki</i>		<i>Przyle- głego lasu</i>		<i>Wyrobki w lasach</i>		<i>Piaski zwiewne</i>		<i>Drogi i nieduży- teczne miejsca</i>		<i>Miejsce zabudowań dworskich</i>	

Rys. 3. Rejestr pomiarowy gruntów do miast należących wg [2]
Fig. 3. Measuring the land register belonging to the cities by [2]

2.3. Przepisy wykonawcze

Jednoznaczna czytelność postanowień tej instrukcji nie była być może przez wszystkich dobrze interpretowana, skoro trzy miesiące później opublikowane zostaje precyzujące postanowienie Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji kierowane formalnie do *Komisji Województwa Sandomierskiego*. Dnia 10 czerwca 1823 roku, Minister Prezydujący T. Mostowski w piśmie sygnowanym Nr. 325/1254, zatytułowanym: *Wskazuje się, że do pomiaru miast tylko geometrzy patentowani używani być mogą* przesyła następujące wyjaśnienie [3]:

Rozwiązując zapytanie Komisji Wojewódzkiej z dnia 13 z. m. Nr. 17,180 czyli tylko geometra patentowany do rozmiaru miast użytym być winien, oświadcza, iż bez naruszenia istniejących przepisów i dotychczasowego porządku geometra nie patentowany, do rozmiaru przypuszczonym być nie może.

Warto również zwrócić w tym kontekście uwagę na pismo Ministra T. Mostowskiego Nr 30, z dnia 7 maja 1824 roku, kierowane w imieniu Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, i Policji do *wszystkich Komisji Wojewódzkich oprócz Augustowskiej*. W piśmie zatytułowanym: *Mappy gruntów miejskich wyobrażać mają szczegółowe przestrzenie każdego z właścicieli* przeczytać można [3]:

Dostrzegłszy, iż niektórzy geometrowie, trudniący się pomiarem realności miejskich, takowe zdejmują na ogół tylko, bez podziału gruntów każdego mieszkańca z osobna, poleca Komisji Wojewódzkiej, aby wszystkich interesowanych, a szczególnie inżyniera wojewódzkiego ostrzegła, iż żadna mappa gruntów miejskich przyjęta nie będzie, jeżeli stosownie do § 15 instrukcyi, każdej przestrzeni gruntu właścicieli nie obejmuje, w rejestrze zaś każdy właściciel imiennie zapisany i powierzchnia gruntów jego szczegółowo obrachowana być powinna: albowiem takie tylko mapy do zamierzonego użytku posłużyć mogą.

3. Podsumowanie

Wydana przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji w 1823 roku *Instrukcja dla mierniczych, trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskim* uwzględnia praktycznie wszystkie zasady, którym zgodnie z [2] winny podlegać wdrażane instrukcje techniczne:

- spełnia zasadę powszechności, w świetle której instrukcja powinna być przestrzegana przez wszystkie jednostki wykonawstwa geodezyjnego – kierowana do wszystkich Komisji Wojewódzkich zawiera *przepisy, do których patentowani geometrowie, trudniący się pomiarem miast, jak najściślej stosować się powinni*.
- uwzględnia zasadę przydatności, według której dokładność pomiarów i map powinna być dostosowane do wartości gospodarczej terenu – zawiera zróżnico-

wane technicznie przepisy o rozmiarze samych miast, czyli siedzib miejskich oraz o rozmiarze realności gruntów i lasów miejskich...

➤ honoruje zasadę jednolitości, według której nowy pomiar ma podnosić wartość istniejących operatów, ujednoczyć je, unowocześniać – dla rozróżnienia gatunku budowli, oznaczone być mają też budowle różnymi kolorami itp.

➤ respektuje wreszcie zasadę obligatoryjności, według której przepisy powinny zawierać normy techniczne obejmujące całość prac i uwzględniać najnowsze metody – pomiar, bądź siedlisk miejskich, bądź gruntu, odbędzie się miarą polską; przeniesienie pomiaru na papier ułatwi się wedle podziałki na mosiędzu rżniętej; sposób postępowania w samym rozmiarze, jako to: wybór instrumentu, zostawia się wprawdzie geometrze, jednakże dokładność obranych przez niego instrumentów, przez budowniczego respective w każdej Kommissyi Wojewódzkiej rozpoznaną być powinna.

Podkreślając również, że omawiana instrukcja zawiera także szczegóły techniczne, które współcześnie uwzględniane są w wytycznych technicznych, przyjąć można, że stworzone zostały warunki procesu technologicznego zmierzającego do wdrożenia systemu sporządzania mapy wielkoskalowej.

Uwzględniając wreszcie, że:

- ❖ mapom obligatoryjnie towarzyszą rejestry pomiarowe (dla wyjaśnienia wszelkich przedmiotów, na planie znajdujących się, ma być ułożony registr pomiaru wedle załączonego wzoru, w którym każda posiadłość, podług bieżącego numeru mappy, w szerokości, długości i powierzchni kwadratowej zapisana być powinna),
- ❖ istnieje obligatoryjna kontrola techniczna opracowań (rewizję rozmiaru mappy odbędzie, albo inżynier wojewódzki, albo geometra przysięgły, znany z dobrej roboty i akuracności swojej, każdego razu przez Kommissyę Wojewódzką, przeznaczony na grunt (...), po dochodzeniu przez takową rewizję zgodności mappy z wymiarem, i po skonfrontowaniu rejestru pomiarowego, co do wyrachowania, wygotuje rewizor wywód słowny, postępowanie swoje usprawiedliwiający, i poświadczy na fundamencie tegoż mappę i registr własnoręcznym swoim podpisem),
- ❖ niezbędne jest sporządzanie opracowań w trzech egzemplarzach, co umożliwia tworzenie państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego (plany wygotowane być mają w trzech egzemplarzach jednobrzmiennych: do akt miejskich, Kommissyi Wojewódzkiej i Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policyi),

Można przyjąć, że wydaniem w 1823 roku *Instrukcyi dla mierniczych, trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskiem* stworzone zostały warunki wdrażające również, na tym terenie, funkcjonowanie załączków krajowego systemu informacji o terenie.

Literatura

- [1] **Czochański M., Kośka T., Kowalski G.:** Zarys dziejów geodezji w Łodzi. Monografie Politechniki Łódzkiej. Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2008.
- [2] **Jarosiński E.:** Instrukcje techniczne [w:] Służba geodezyjna i kartograficzna GUGiK. Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych. Warszawa 1980.
- [3] Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego. Część I. Gospodarstwo miejskie. Tom II zawierający przepisy o obronie własności i praw miastom służących, o uporządkowaniu miast i realności miejskich, o robotach i ulepszeniach w miastach, i o funduszu budowlanym miast. Wydział Spraw Wewnętrznych i duchownych. W drukarni Jana Jaworskiego. Warszawa 1866.

TECHNICAL INSTRUCTIONS FOR THE 1823 YEARS OF MEASUREMENTS IN THE POLISH KINGDOM

Summary

The study highlighted the geodetic measuring instructions dated 1823 in terms of its importance to building the information system in the Polish Kingdom.